

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Paraaf als ondertekening

Es, P.C. van

Citation

Es, P. C. van. (2013). Paraaf als ondertekening. *Juridische Berichten Voor Het Notariaat*, 2013(12), 3-5. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3443653>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3443653>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Paraaf als ondertekening

Publicatie: Juridische Berichten voor het Notariaat
Aflevering: 2013/3
Vindplaats: 2013/12
Publicatiedatum: 01 maart 2013
Auteurs: P.C. van Es

Samenvatting

In een recent arrest heeft de Hoge Raad overwogen dat een geparafeerd geschrift kan gelden als een ondertekend geschrift in de zin van artikel 156 lid 1 Rv. In deze bijdrage wordt ingegaan op de achtergrond van deze overweging en op de vraag wat de beslissing betekent voor de notariële akte.

Tekst

1. Inleiding

De Hoge Raad heeft in zijn arrest van 5 oktober 2012 (LJN BV6698, NJ 2012, 570) een overweging geformuleerd die in het bewijsrecht ongetwijfeld een eigen leven gaat leiden. Zij luidt als volgt:

“Een geparafeerd geschrift kan gelden als een ondertekend geschrift in de zin van art. 156 lid 1 Rv indien de paraaf de desbetreffende persoon in voldoende mate individualiseert. De omstandigheid dat de persoon die de paraaf of handtekening plaatst de taal waarin het geschrift is opgesteld niet machtig is, staat daaraan niet in de weg.”

De context waarin de Hoge Raad tot deze overweging komt is gecompliceerd en merkwaardig. Het merkwaardige schuilt hierin dat P-G Wesseling-van Gent het niet eens nodig vond zich over de in de overweging beantwoorde rechtsvragen uit te laten, omdat zij de overweging van het hof waartegen zich een van de cassatiemiddelen richtte, geheel anders begreep dan de opstellers van het cassatiemiddel en de Hoge Raad. Hoewel het mijn bedoeling is in dit artikel meer in zijn algemeenheid in te gaan op de achtergrond en implicaties van de geciteerde overweging, wordt in paragraaf 2 eerst enige aandacht besteed aan de context. Daarna komt in paragraaf 3 de gelijkstelling van een paraaf aan een handtekening aan de orde waarbij ook wordt ingegaan op de vraag hoever deze gelijkstelling strekt. In paragraaf 4 gaat de aandacht vervolgens uit naar de consequentie van de omstandigheid dat een ondertekenaar de taal van het door hem ondertekende geschrift niet machtig is; de onderhandse akte wordt hier afgezet tegen de notariële akte.

2. De achtergrond van de rechtsoverweging

In de zaak die aanleiding gaf tot het arrest ging het om de vraag of eiser tot cassatie (hierna: ‘eiser’) jegens Beheer- en beleggingsmaatschappij Grapofex BV (hierna: Grapofex) aanspraak kon maken op bepaalde pensioenaanspraken die betrekking hadden op de periode 1984-2000. Eiser is in deze periode werkzaam geweest bij EFKA Additives BV (hierna: Efka), een 100% dochter van Grapofex. Eiser was directeurgrootaandeelhouder van Grapofex en tezamen met de twee andere aandeelhouders verkocht hij op 18 april 2001 zijn aandelen in deze vennootschap aan CIBA Speciality Chemical Maastricht BV (hierna: Ciba). Ten aanzien van deze koop is een in de Duitse taal gestelde koopovereenkomst opgemaakt. Blijkens een op 17 april 2001 gedateerde Engelstalige Employment-agreement is eiser met terugwerkende kracht tot 1 januari 2001 voor een periode van drie jaar in dienst getreden bij Grapofex. Bij de Employment-agreement hoorde ook een in de Nederlandse taal gestelde ‘aanvullende arbeidsovereenkomst’. Eiser baseert zijn vergaande pensioenaanspraken uit de periode 1984-2000 jegens Grapofex op een bepaling uit dit laatste stuk. De Employment-agreement en de aanvullende arbeidsovereenkomst zijn niet door partijen (eiser en Grapofex) ondertekend, maar zij zijn geparafeerd door de Head Legal Counsel van Ciba. De stukken zijn als bijlagen 5 en 6 aan de koopovereenkomst gehecht. Uit artikel 7.4 van de koopovereenkomst volgen aanzienlijk minder vergaande

pensioenverplichtingen. In ditzelfde artikel is de volgende bepaling opgenomen die kan worden aangemerkt als derdenbeding ten gunste van Grapofex:

“Mit der Auszahlung der zurückgestellten Beträge ist der Efka-Konzern von jeglicher weiteren Haftung für die Ruhegehaltszusagen gegenüber den Verkäufern befreit.”

Dit derdenbeding is door Grapofex aanvaard door mede-ondertekening van de koopovereenkomst. De koopovereenkomst lijkt echter innerlijk tegenstrijdig omdat in artikel 7.5 wordt verwezen naar de bijlagen waarin de van artikel 7.4 afwijkende regeling omtrent de pensioenaanspraak is opgenomen:

“Die Käuferin ist mit dem Inhalt der als Anlagen 5 und 6 angehefteten Arbeitsvertragsentwürfe bekannt und erklärt sich unwiderruflich damit einverstanden, das diese noch vor dem Übertragungsdatum abgeschlossen werden.”

De vraag wat de status is van de van de koopovereenkomst afwijkende afspraak in de aanvullende arbeidsovereenkomst (tussen eiser en Grapofex), wordt door Rechtbank Leeuwarden als volgt beantwoord (zie r.o. 3.3.2 van het arrest van de Hoge Raad):

“De rechtbank overweegt in de eerste plaats dat het enkele feit dat er een schriftelijke aanvullende arbeidsovereenkomst is, onvoldoende is om het bestaan van de daarin neergelegde, van de koopovereenkomst afwijkende, afspraken bewezen te achten. Aangezien deze aanvullende arbeidsovereenkomst niet door partijen is ondertekend, maar uitsluitend door een - niet Nederlands sprekende - medewerker van Ciba op 18 april 2001 is geparafeerd, is niet voldaan aan het vereiste van ondertekening in artikel 156 lid 1 en 3 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (Rv), hetgeen met zich meebrengt dat aan deze overeenkomst geen dwingende bewijskracht toekomt.”

Hof Leeuwarden sluit zich aan bij deze overweging van de rechtbank en hiertegen richt zich een van de cassatiemiddelen. Het houdt in dat niet valt in te zien waarom een parafering (onder omstandigheden) niet als een ondertekening in de zin van artikel 156 Rv kan dienen. Daarnaast wordt geklaagd dat het hof bij zijn oordeel kennelijk heeft laten meewegen dat de parafering door een niet-Nederlands sprekend persoon is geschied, ‘nu voor de vraag of een geschrift een onderhandse akte is als bedoeld in artikel 156 lid 1 en lid 3 Rv, niet van belang is of de partij die het desbetreffende geschrift heeft ondertekend, de Nederlandse taal machtig is’.

In nr. 2.13 van de conclusie van P-G Wesseling-van Gent leest men ten aanzien van dit cassatiemiddel het volgende:

“Ik kom aan een bespreking van de vraag of 'ondertekening' als bedoeld in art. 156 lid 1 Rv ook het zetten van een paraaf kan bevatten, niet toe.

M.i. gaat het middel namelijk uit van een onjuiste lezing van het arrest. Rechtbank en hof baseren hun oordeel dat aan de aanvullende arbeidsovereenkomst ten opzichte van [eiser] en Grapofex geen dwingende bewijskracht toekomt niet zozeer op het feit dat de aanvullende arbeidsovereenkomst door een niet-Nederlands sprekende persoon is geparafeerd in plaats van ondertekend, als wel op de omstandigheden dat partijen, dat wil zeggen [eiser] en Grapofex, de aanvullende arbeidsovereenkomst niet hebben ondertekend en dat die aanvullende arbeidsovereenkomst slechts is geparafeerd door een medewerker van Ciba, terwijl Ciba geen partij bij de aanvullende arbeidsovereenkomst is.”

Voor deze zienswijze van de procureur-generaal (die afwijkt van die van de Hoge Raad) valt zeker iets te zeggen. De gedachte van de Hoge Raad zal echter zijn geweest dat het erom gaat of Ciba (als koper van het Efka-concern) door de parafering dwingend bewijs ten behoeve van eiser in het leven heeft geroepen ten aanzien van het bestaan van de verzwaarde pensioenverplichtingen. Ik laat dit punt verder rusten en zal hieronder slechts meer in zijn algemeenheid ingaan op de betekenis van de in paragraaf 1 geciteerde overweging.

3. Gelijikstelling paraaf aan handtekening

Een akte is volgens artikel 156 lid 1 Rv een ondertekend geschrift, bestemd om tot bewijs te dienen. Met zijn

overweging dat een *geparafeerd* geschrift kan gelden als een *ondertekend* geschrift wijkt de Hoge Raad af van twee veel oudere uitspraken (HR 17 december 1885, *W.* 5251 en HR 6 mei 1910, *W.* 9025) waarin nog expliciet werd overwogen dat het enkel zetten van een paraaf onvoldoende is om te kunnen spreken van ondertekenen. Het lijkt mij juist dat de Hoge Raad thans afstand heeft genomen van deze oudere uitspraken die - in de woorden van Scheltema (*Nederlandsch burgerlijk bewijsrecht*, Zwolle 1940, p. 246) - getuigen van 'overdreven formalisme'. De ratio van het vereiste van 'ondertekening' is hierin gelegen dat degene die de schriftelijke verklaring aflegt zich op deze wijze individualiseert. Hij maakt hiermee kenbaar dat hij de in het geschrift opgenomen verklaring tot de zijne wenst te maken. Er is geen goede reden om de paraaf uit te sluiten als middel waarmee iemand zich kan individualiseren. Relevant in dit verband is ook dat het onderscheid tussen een handtekening en een paraaf niet altijd scherp te maken valt. Kenmerkend voor een handtekening is dat de ondertekenaar zijn achternaam in enigerlei vorm weergeeft (al dan niet in combinatie met voornamen of initialen). Een paraaf kan gezien worden als een sterk verkorte versie van de handtekening waarin de achternaam niet of niet volledig hoeft te zijn verwerkt. Ten aanzien van de verhouding tussen de handtekening en de paraaf is de navolgende opmerking van Anema nog steeds actueel (Asser-Anema, *Van bewijs*, Zwolle 1940, p. 162):

“Hoe volledig echter de handtekening den naam moet weergeven is moeilijk te zeggen; vooral bij personen, die veel hun handtekening moeten plaatsen, is deze soms zoo afgekort of onleesbaar, dat ze tot een paraaf dicht nadert.”

Het verschil tussen een handtekening en een paraaf is door de uitspraak van de Hoge Raad in zoverre niet meer van belang dat ook met een paraaf kan worden ondertekend, mits deze voldoende onderscheidend vermogen heeft. Dit is in overeenstemming met de literatuur over het onderwerp. Zie bijvoorbeeld: F.G. Scheltema, *Nederlandsch burgerlijk bewijsrecht*, Zwolle 1940, p. 246 en Veegens-Wiersma, *Het nieuwe bewijsrecht in burgerlijke zaken 2, Bewijs door geschriften*, Zwolle 1988, p. 52. In dit laatste werk leest men dat bij een ondertekening sprake moet zijn van 'een geheel van lettertekens in het handschrift van de ondertekenaar waardoor deze, hetzij zijn naam schrijft zoals hij dat gewoonlijk doet, hetzij zich anderszins individualiseert zoals hij het gewoonlijk doet.'

Kraan (*De authentieke akte*, Arnhem 1984, p. 38) gaat nog verder en laat het vereiste van 'lettertekens' varen. Hij is van mening dat ook bijvoorbeeld het plaatsen van een vingerafdruk onder omstandigheden gelijk gesteld kan worden met een ondertekening. Vergelijk in deze zin ook Rb. Utrecht 25 oktober 2006, LJN AZ1680 waar het met een zegelring onder een koopovereenkomst plaatsen van een lakstempel voldoende wordt geacht om te voldoen aan het schriftelijkheidsvereiste van artikel 7:2 BW.

De hier aan de orde zijnde uitspraak van de Hoge Raad waar een paraaf gelijk wordt gesteld aan een handtekening, heeft betrekking op een onderhandse akte. Men kan de hier uitgezette lijn mijns inziens niet zonder meer doortrekken naar de notariële akte. Dit omdat de Wet op het notarisambt ('Wna') in artikel 4 lid 1 expliciet onderscheid maakt tussen de handtekening en de paraaf:

“De notaris deponeert terstond na de eedsaflegging zijn handtekening en paraaf ter griffie van de rechtbank in het arrondissement waarin zijn plaats van vestiging is gelegen.”

Een verwijzing naar de paraaf vindt men vervolgens in bijvoorbeeld artikel 45 Wna over het renvoi; de goedkeuring moet worden gewaarmerkt met een paraaf.

Artikel 43 lid 4 Wna spreekt over 'ondertekening' van de akte door de notaris en de verschijnende partijen. Gezien het in artikel 4 lid 1 Wna gemaakte onderscheid tussen de paraaf en de handtekening van een notaris, zou ik willen aannemen dat het hier - in ieder geval wat betreft de notaris - moet gaan om de plaatsing van een handtekening.

4. De ondertekenaar is de taal waarin het geschrift is gesteld niet machtig

Uit de hiervoor in paragraaf 1 geciteerde rechtsoverweging blijkt dat de omstandigheid dat de persoon die de paraaf of handtekening plaatst de taal waarin het geschrift is opgesteld niet machtig is, niet in de weg staat aan het ontstaan van een akte. Wanneer in een dergelijke akte (ondertekend door een partij die de taal niet machtig is) een overeenkomst is vastgelegd, zou men op grond van artikel 157 lid 2 Rv kunnen stellen dat het bestaan van de overeenkomst tussen

partijen met dwingende bewijskracht vaststaat. Hierbij moet echter bedacht worden dat het uiteindelijk de wilsvertrouwensleer is (vgl. artikel 3:33-3:35 BW) die bepaalt of er een overeenkomst tot stand is gekomen en - zo ja - welke inhoud die overeenkomst heeft. Veegens-Wiersma verwoordt het aldus dat de bewijsrechtelijke vraag wat er is verklaard, onderscheiden moet worden van de materieelrechtelijke vraag *welke gebondenheid* een schriftelijk afgelegde verklaring meebrengt (Veegens-Wiersma, *Het nieuwe bewijsrecht in burgerlijke zaken 2, Bewijs door geschriften*, Zwolle 1988, p. 57; zie ook de conclusie van P-G Wesseling-van Gent onder nr. 2.12). Illustratief in dit verband is de volgende overweging uit HR 15 april 1983, NJ 1983, 458, r.o. 3.2:

“De vraag of iemand door het ondertekenen van een verklaring waarvan hij de inhoud niet begreep, aan die verklaring gebonden is, hangt af van wat de wederpartij uit die ondertekening heeft afgeleid en in de gegeven omstandigheden redelijkerwijs mocht afleiden, zulks in het licht van wat partijen als waar het om gaat, in die omstandigheden over en weer van elkaar mochten verwachten.”

Wat betreft de notariële akte behoort het tot de kerntaak van de notaris ervoor te zorgen dat de partijen zich bewust zijn van de inhoud van de akte en van de uit de akte voortvloeiende rechtsgevolgen (vgl. artikel 43 lid 1 Wna). Voor het geval de verschijnende partij de taal van de akte niet voldoende verstaat, kent artikel 42 lid 1 Wna een aparte regeling. Er dient in dat geval bij het passeren van de akte een tolk aanwezig te zijn die de zakelijke inhoud van de akte vertaalt.

5. Tot slot

De Hoge Raad heeft in zijn arrest van 5 oktober 2012 (LJN BV6698, NJ 2012, 570) - in afwijking van oudere jurisprudentie - de heersende opvatting omarmd dat onder ondertekenen in de zin van artikel 156 lid 1 Rv ook het zetten van een paraaf mag worden verstaan. Het is aannemelijk dat aan de ondertekening van een notariële akte strengere eisen worden gesteld en dat hier een handtekening wel is vereist.

In het arrest kwam verder aan de orde dat de omstandigheid dat een geschrift wordt ondertekend door iemand die de taal waarin het geschrift is opgesteld niet machtig is, het ontstaan van een akte (met alle bewijsrechtelijke gevolgen van dien) niet verhindert. De wilsvertrouwensleer biedt de ondertekenaar in zo'n geval echter bescherming. Wanneer het gaat om een notariële akte waken de regelingen van artikel 42 lid 1 Wna (tolkvoorschrift) en artikel 43 lid 1 Wna (informatieplicht en Belehrung) ervoor dat een partij een akte ondertekent waarvan hij de inhoud niet begrijpt.

P.C. van Es
